

KS. GRZEGORZ ŚLĘZAK

WSPÓŁODPOWIEDZIALNOŚĆ ŚWIECKICH ZA KOŚCIOŁ POPRAZ DIECEZJĘ I PARAFIĘ

Sobór Watykański II przypomniał i sformułował naukę o Kościele i jego strukturze hierarchicznej. Swoje własne miejsce w Kościele, wyznaczone przez uczestnictwo w posłannictwie Chrystusa i Kościoła, mają ludzie świeccy. Miejsce to uzasadnia ich prawa i obowiązki, wyrażające się w postawie apostołskiej, która jest udziałem w samej zbawczej misji Kościoła, co z kolei rodzi współodpowiedzialność za spełnienie tej misji. Mając ciągle to wszystko na uwadze, pytamy o wyraz i realizację tej współodpowiedzialności świeckich za Kościół poprzez diecezję i parafię, czy też w diecezji i parafii.

1. DIECEZJA I PARAFIA W KOŚCIELE POWSZECHNYM

Nie wchodząc tutaj w szczegóły teologii diecezji, co stanowi temat sam dla siebie, przypomnijmy podstawowe stwierdzenia Vaticanum II dotyczące rozumienia diecezji i jej miejsca w Kościele powszechnym.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele mówi o partykularnych Kościołach¹ „uformowanych na wzór Kościoła powszechnego, w których istnieje i z których się składa jeden i jedyny Kościół katolicki”².

---

¹ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele (dalej: KK) i Dekret o pasterskich zadaniach biskupów (dalej: DB) używa nazwy „Kościół partykularny” na określenie Kościoła danej diecezji; dodać należy, że ta sama nazwa w Dekrecie o Kościołach Wschodnich Katolickich oznacza Kościół odmiennego obrotu, co w niniejszym artykule nie ma zastosowania.

² KK 23.

Z kolei Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele stwierdza: „Diecezję stanowi część Ludu Bożego, powierzona pieczy pasterskiej biskupa i współpracujących z nim kapłanów, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusowy”³.

Teksty te zawierają fundamentalne określenia, gdy chodzi o rozumienie miejsca i znaczenia diecezji w Kościele powszechnym.

Zwróćmy teraz uwagę na status parafii w widzialnej strukturze Kościoła. Oto, jak się wydaje, tekst kluczowy⁴ w tym względzie: „Ponieważ biskup w swoim Kościele nie może osobiście zawsze i wszędzie przewodniczyć całej owczarni, dlatego powinien koniecznie utworzyć grupy wiernych. Najważniejsze z nich to parafie, lokalnie zorganizowane pod przewodnictwem duszpasterza, zastępującego biskupa. One bowiem w pewien sposób przedstawiają widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi”⁵.

2. WSPÓŁODPOWIEDZIALNOŚĆ ŚWIECKICH ZA KOŚCIÓŁ

Wiemy już, że „apostolstwo świeckich jest uczestnictwem w samej zbawczej misji Kościoła”⁶. Jeśli zaś ten Kościół jest obecny w diecezji i „w pewien sposób” w parafii, to zwłaszcza w porządku działania, w tych strukturach dokonuje się realizacja owej zbawczej misji Kościoła, a wszyscy tworzący te struktury ponoszą odpowiedzialność za jej spełnienie. Do tych więc struktur, tak jak do Kościoła powszechnego, należy odnieść słowa: „Podobnie jak w organizmie żywym żaden członek nie zachowuje się całkowicie biernie, ale uczestnicząc w życiu ciała, bierze równocześnie udział w jego działaniu, tak i w ciele Chrystusa, którym jest Kościół, całe ciało „według zakresu działania właściwego każdemu członkowi przyczynia sobie wzrostu” (Ef 4, 16). Co więcej, tak wielka jest w tym ciele więź i zespolenie członków (por. Ef 4, 16), iż członka który nie przyczynia się według swej miary do wzrostu ciała, należy uważać za niepożytecznego tak dla siebie, jak i dla Kościoła”⁷. Ta bardzo wyraźnie podkreślona współodpowiedzialność, ujęta tu w obrazie Kościoła jako Ciała Chrystusa, nabiera jeszcze wyrazistości, jeśli się odwołamy do wspólnotowego go charakteru Kościoła.

³ DB 11.

⁴ Por. także DB 30 i Sobór Watykański II, Dekret o apostolstwie świeckich, 10 (dalej: DA).

⁵ Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej, 42 (dalej: KL).

⁶ KK 33.

⁷ DA 2.

Z woli swego Założyciela jest Kościół wspólnotą wiary, nadziei i miłości, wspólnotą życia, miłości, prawdy, wspólnotą kapłańską, wspólnotą wybranych⁸. I znów trzeba powiedzieć, że w porządku działania, a z tym porządkiem przecież jest związana odpowiedzialność, ta wspólnota Kościoła musi być rzeczywistością „obecną”, a nie czymś nieskonkretyzowanym i bliżej nieokreślonym. Szczególnie realne kształty może i powinna ona przyjąć, i przyjmuje w Kościele partykularnym, to znaczy w Kościele danej diecezji, a w niej — w parafiach. Tu ukształtowana wspólnota daje rzeczywiste poczucie przynależności i więzi z Chrystusem i Kościołem. Nacisk położony na konieczność wzrostu poczucia wspólnoty w diecezji i parafii, ze wskazaniem jednocześnie na Eucharystię jako źródło tej jedności i wspólnoty, jest logiczną konsekwencją pojęcia Kościoła⁹.

Ponadto wiemy przecież, że zbawienie osiąga się we wspólnocie, a nie pojedynczo, co wynika i z woli Chrystusa, i ze społecznej natury człowieka. Odpowiedzialność więc za *d u c h a w s p ó l n o t y* jest odpowiedzialnością nie tylko za możliwość własnego zbawienia, ale za zbawienie powszechne jako misję Kościoła. Odpowiedzialność za wspólnotę, w której dąży się do zbawienia, jest więc także odpowiedzialnością za Kościół.

Pamiętając o zróżnicowaniu i hierarchiczności tej wspólnoty, należy stwierdzić, że każdy ochrzczony¹⁰ ma w niej własne miejsce wynikające z „miary daru Chrystusowego” i odpowiada za kształt i misję tej wspólnoty na miarę tegoż daru¹¹. Na tej podstawie świeccy mają swoją niezbywalną część tej odpowiedzialności, która nie jest już tylko sprawą ich dobrej woli, ale konsekwencją nadprzyrodzonego faktu wszczepienia w Chrystusa we wspólnocie, którą On tworzy. Innymi słowy, chrześcijanin nie może być „nikim” albo nijakim wobec Chrystusa i we wspólnocie. Jest zawsze albo kimś kto buduje „świętą w Panu świątynię”, albo kimś kto hamuje, opóźnia, a może i niszczy to budowanie. Braki w świadectwie i apostołstwie nie są zwykłą pustką, ale antyświadectwem, antyapostołstwem¹².

Nie ulega wątpliwości, że autentyczne apostołstwo wypływa z głębi osobowości chrześcijańskiej. Postawa apostołska winna stać się postawą osobistą, potwierdzoną świadomym i wolnym wyborem, który rodzi osobistą odpowiedzialność. Jednym z warunków autentyczności tej postawy jest dostrzeżenie i zaakceptowanie swojego miejsca we wspólnocie Koś-

⁸ Por. KK 8, 9, 11, 65.

⁹ Por. KL 41, 42.

¹⁰ Nie dotykamy tu problematyki tych, którzy „w rozmaity sposób przyprowadzeni są do Ludu Bożego” (por. KK 16).

¹¹ Por. KK 32.

¹² Por. Ef 2, 19—22.

cioła. Tu można chyba powiedzieć wyraźnie, że tą wspólnotą praktycznie będzie diecezja, a w niej parafia lub inna jeszcze wspólnotowa grupa kościelna. Każdy przecież ochrzczony należy do konkretnej wspólnoty, która go przyjmuje i w której może przeżywać, przez sakramentalne znaki, jedność z Chrystusem i braćmi. Wyżej była mowa o Eucharystii jako źródle jedności, w tym miejscu można by mówić o znaczeniu przeżywania wszystkich sakramentów we wspólnocie, dla budowania wspólnoty.

Kościół zatem staje się rzeczywistością „bliską”, aktywną „tu i teraz”, także w jakiś sposób przez świeckich, jeśli są żywymi znakami i narzędziami jego obecności w konkretnej wspólnocie Kościoła danej diecezji, a w niej parafii¹³. Są więc świeccy współodpowiedzialni za Kościół poprzez owo „tu i teraz” — miejsce, w którym żyją jak chrześcijanie.

3. DZIEDZINY I FORMY APOSTOLSTWA ŚWIECKICH

Wiele jest dziedzin i form apostołstwa świeckich, których podjęcie wyraża odpowiedzialność za misję Kościoła. Jedne z nich są podejmowane indywidualnie, inne zbiorowo, albo na własną odpowiedzialność wynikającą wprost z uczestnictwa w misji Chrystusa, albo na mocy mandatu hierarchii, jedne odnoszą się wprost do działalności Kościoła, inne do świata. Znamy je z licznych miejsc w dokumentach Vaticanum II, do których nawiązuje, rozwijając i pogłębiając, posoborowe nauczanie Kościoła¹⁴.

Jeśli mówimy o odpowiedzialności za Kościół poprzez diecezję i parafię, trzeba zwrócić uwagę na te dziedziny apostołstwa, które przede wszystkim ten wymiar odpowiedzialności wyrażają lub postulują. Należy tu jednak od razu zauważyć, że co prawda życie „parafialne” i „diecezjalne” jako takie nie wyczerpuje wszystkich zakresów odpowiedzialności i apostołstwa świeckich, ale można chyba powiedzieć, iż apostołstwo konkretnych ludzi „dzieje się” przecież zawsze w jakiejś konkretnej wspólnocie, a najczęściej jest nią diecezja czy parafia.

W Dekrecie o apostołstwie świeckich czytamy: „Jako uczestnicy funkcji Chrystusa — Kapłana, Proroka i Króla, mają świeccy swój czynny udział w życiu i działalności Kościoła. We wspólnotach kościelnych działalność ich jest do tego stopnia konieczna, że bez niej apostołstwo samych pasterzy nie może zwykle być w pełni skuteczne. Świeccy bowiem, ożywieni duchem prawdziwie apostołskim, uzupełniają to, czego nie dostaje

---

¹³ Por. Ks. Fr. Macharski. Przewodnie myśli teologii laikatu, w: Idee przewodnie soborowej Konstytucji o Kościele, Kraków 1971, s. 260.

¹⁴ Nie tylko KK i DA.

ich braciom, i pokrzepiają ducha zarówno pasterzy, jak i reszty wiernego ludu (por. 1 Kor 16, 17—18). ... Oni bowiem, czerpiąc siły z czynnego udziału w życiu liturgicznym swojej wspólnoty, gorliwie uczestniczą w jej pracach apostołskich; pociągają do Kościoła ludzi, trzymających się może z dala od niego; współpracują usilnie w głoszeniu słowa Bożego zwłaszcza przez katechizację; oddając na usługi Kościoła swoją wiedzę fachową, usprawniają pracę duszpasterską, a także zarządzanie dobrami kościelnymi”¹⁵.

Na podkreślenie zasługuje stwierdzenie w tym miejscu nieodzowności działania świeckich dla pełnej skuteczności apostołstwa Kościoła. Wymienione zaś dziedziny tego działania można chyba rozumieć jako wskazanie kierunków, a nie wyliczenie kompletne. Wskazaniem ideału czy kierunku jest też następujące stwierdzenie: „Parafia dostarcza naoczny przykład apostołstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie i wszczepiając je w powszechność Kościoła”¹⁶. Trzeba tu zwrócić uwagę, że w określonych warunkach działalność apostołska świeckich względnie zorganizowana może się odbywać przede wszystkim w ramach parafii i diecezji, a w każdym razie w niej może mieć oparcie¹⁷. Z tego należy wyciągnąć praktyczne wnioski, nie tylko co do nowych, ale także już istniejących form apostołstwa w parafii.

W tym kontekście Dekret o apostołstwie świeckich zaleca, by byli oni uwrażliwieni na sprawy diecezji, a także gotowi do zaangażowania własnych sił w przedsięwzięciach diecezjalnych, na wezwanie swego pasterza¹⁸. Jest to bardzo wyraźne potwierdzenie diecezjalnego wymiaru współodpowiedzialności świeckich za Kościół, choć same sformułowania są dość ogólne. Bardziej konkretnie mówi o udziale świeckich w tym wymiarze apostołstwa Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. Jest jednak pewną niekonsekwencją, może tylko formalną, w stosunku do stwierdzeń dokumentów soborowych o ważności apostołstwa świeckich, że wymieniając współpracowników biskupa diecezjalnego w zadaniach duszpasterskich nie poświęca świeckim odrębnego punktu¹⁹. Mówi natomiast o świeckich przynależnych do Kurii diecezjalnej, jako pomagających w pasterskiej posłudze biskupa oraz o uczestniczeniu świeckich, obok duchownych, w osobnej Radzie duszpasterskiej z samym biskupem diecezjalnym na czele²⁰. Należy chyba sądzić, że wyżej wspom-

¹⁵ DA 10.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Por. Ks. E. Weron SAC: *Świeccy w Kościele*, Paris 1970, s. 94.

¹⁸ Por. DA 10.

¹⁹ DB 25—35.

²⁰ Tamże.

niane wyliczenia nie zamykają wykazu współodpowiedzialnych za całą misję Kościoła danej diecezji, jako współpracowników jej pasterza. Wracając zaś do sprawy Rad duszpasterskich, rozumiemy, że diecezjalne, a także parafialne Rady duszpasterskie, jako nowe struktury w posoborowym Kościele, mogą i powinny stać się szczególnym forum współpracy i odpowiedzialności dla wspólnego dobra Kościoła. Udział w nich jest realną szansą świadomego aktualizowania postawy apostołskiej w odpowiedzialnym działaniu. Dodajmy tu, że nie pomniejsza tej szansy charakter doradczy tych Rad. Mają one wspierać działalność Kościoła zarówno w dziedzinie ewangelizacji i uświęcenia jak i dobroczynności, pracy społecznej oraz na innych polach, a także mogą koordynować pracę różnych grup świeckich, z zachowaniem ich własnego charakteru i autonomii²¹.

Posoborowe życie i praktyka Kościoła przynosi coraz to nowe i praktyczne przejawy realizacji i twórczego rozwoju powyższych inspiracji Soboru Watykańskiego II²².

4. WSPÓLPRACA HIERARCHII I ŚWIECKICH

Jednym z bardzo ważnych aspektów apostołstwa Kościoła i współodpowiedzialności za Kościół jest wzajemne odniesienie hierarchii i świeckich we wspólnocie Ludu Bożego²³. Uwzględnienie tego zagadnienia wydaje się potrzebne dla pełniejszego widzenia omawianego tu wymiaru i charakteru tej współodpowiedzialności. Ma ono przecież znaczenie nie tylko w sferze doktrynalnej, ale też jego praktyczny wyraz w konkretnej wspólnocie lokalnej odgrywa niemałą rolę w kształtowaniu postaw.

Istotą hierarchicznej struktury Kościoła, z woli samego Chrystusa, jest władza i autorytet pasterzy, ale też i braterstwo w Chrystusie wszystkich tworzących wspólnotę Kościoła. Stąd stwierdzenie: „Ludzie świeccy tedy, jak ze zmiłowania Bożego mają w Chrystusie brata, który choć jest Panem wszystkiego, nie po to przecież przyszedł, aby Mu służono, lecz aby sam służył (por. Mt 20, 28), tak też mają braci w tych, co postawieni na świętym urzędzie z upoważnienia Chrystusa nauczając, uświęcając i kierując rodziną Bożą, w taki sposób są jej pasterzami, żeby wszyscy wypełniali nowe przykazanie miłości”²⁴. Duch służy na wzór Chry-

²¹ Por. DA 26.

²² Wiele praktycznych wniosków i wskazań zawiera Dyrektorium Apostołstwa Świeckich, opracowane pod przewodnictwem Kardynała Karola Wojtyły przez Komisję Episkopatu Polski d/s Apostołstwa Świeckich, przyjęte 2 czerwca 1969 r. i ponownie przedłożone w czerwcu 1981 r.

²³ Zob. Ks. F. Macharski, dz. cyt., s. 260—265.

²⁴ KK 32.

stusa jest więc sposobem sprawowania władzy w Kościele, ale też i kryterium wywiązania się z każdej odpowiedzialności w Kościele. I ten duch służby musi być ukazany w odpowiednich postawach. Nie ma tu miejsca na żadną jednostronność. Jeśli na przykład pasterze nazwani są sługami Ludu Bożego, to inni wierni nie stają się przez to władcami. Zresztą kategorię „pan i sługa” w sensie przeciwstawnym Sobór wyraźnie zarzucił²⁵. Dokumenty soborowe używają natomiast dla określenia relacji między pasterzami i wiernymi takich określeń jak: wzajemne odniesienie, rodzinne obcowanie czy dialog, które wykluczają w postawach zarówno duchownych jak i świeckich skłonność do podziałów i przeciwstawień. Oczywiście, status świeckich nie narusza prerogatyw hierarchii wynikających z natury Kościoła, tak jak kapłaństwo hierarchiczne nie przekreśla kapłaństwa powszechnego. Nie może bowiem być sprzeczności między tym co jest z natury niesprzeczne, mając swe źródło w tej samej woli Chrystusa. Jest więc miejsce na zaufanie i posłuszeństwo, ale także dialog i opinię publiczną w Kościele, jeśli tylko są właściwie rozumiane.

W tym duchu należy interpretować i realizować prawa i obowiązki, rodzące odpowiedzialność za zbawienie i autentyczność danej wspólnoty kościelnej. O tych prawach i obowiązkach mówi Konstytucja dogmatyczna o Kościele. Zarówno uprawnienia jak i zobowiązania odnoszą się tu na przemian i do duchownych, i do świeckich. Jeśli mówi się o uprawnieniach ludzi świeckich, to do duchownych kieruje się zalecenia: „... uznawać mają i wspierać godność i odpowiedzialność świeckich w Kościele; mają korzystać chętnie z ich roztropnej rady, powierzać im z ufnością zadania w służbie Kościoła i pozostawiać swobodę oraz pole działania, owszem, dodawać im ducha, aby także z własnej inicjatywy przystępowali do pracy. Z ojcowską miłością winni baczenie rozważać w Chrystusie przedsięwzięcia, życzenia i pragnienia przedstawione przez świeckich. Słuszną zaś wolność, która wszystkim przysługuje w społeczności ziemskiej, winni pasterze skrupulatnie respektować”²⁶. Ale i świeccy względem pasterzy mają określone obowiązki. Już w tym samym miejscu jest mowa o posłuszeństwie pasterzom za przykładem Chrystusa²⁷. Do posłuszeństwa w Kościele zobowiązani są wszyscy, gdyż ostatecznie odnosi się ono do woli Chrystusa. Bardzo wymowne dla zaznaczenia klimatu w jakim tu mówi się o wzajemnym odniesieniu duchownych i świeckich, jest jednak zwrócenie uwagi na tekst Pisma św. jaki został przywołany w tym kontekście. Oto on: „Bądźcie posłuszni waszym przełożonym i bądźcie im ulegli, ponieważ oni czuwają nad waszymi duszami i muszą zdawać spra-

---

²⁵ Por. G. Philips; *L'Eglise et son Mystère au IIe Concile du Vatican*, Paris 1967, T. 2, s. 24 nn.

²⁶ KK 37.

²⁷ KK 37.

wę z tego. Niech to czynią z radością, a nie ze smutkiem, bo to nie byłoby dla was korzystne”²⁸. Posłuszeństwo jest także uznaniem i uszanowaniem odpowiedzialności ciężącej na innych.

Powyższe wskazania dotyczące współpracy hierarchii i ludzi świeckich w Kościele są tylko zasygnalizowaniem kierunku rozwiązywania przez Sobór tego problemu, któremu w dokumentach poświęcono o wiele więcej miejsca²⁹. Wystarcza to jednak, by dostrzec jego ważność dla budowania wspólnoty, a w niej poczucia współodpowiedzialności. W konkretnej bowiem wspólnotie Kościoła lokalnego idee te nabierają, albo nie, konkretnych kształtów i powodują widzialne skutki dla oblicza wspólnoty i tych, którzy ją tworzą, a tym samym dla Kościoła i jego misji.

*
*
*

To co zostało tu zaledwie zarysowane odnośnie odpowiedzialności świeckich w Kościele i za Kościół obecny w Kościołach partykularnych, nasuwa przynajmniej jeszcze jeden wniosek. Istnieje paląca potrzeba formacji świadomych, a więc i odpowiedzialnych postaw apostołskich, tak pożądanych w diecezjach i parafiach. I to jest sprawa, którą musi podejmować diecezja, a w niej wszystkie parafie.

Na koniec wróćmy jeszcze ku myśli o jednym i jedynym Kościele Jezusa Chrystusa, w którym różnorodność nie niesie ze sobą podziału. Duch Święty bowiem jest źródłem i różnaitości, i jedności zarazem, jak to przypomina św. Paweł³⁰. Współodpowiedzialność świeckich za misję Kościoła, przyjmująca wymiar diecezjalny czy parafialny, także nie może w żadnym wypadku prowadzić do partykularyzmu i podziałów. Sobór zaleca wprost współpracę przekraczającą granice parafii czy diecezji³¹. Taką też perspektywę odczytujemy w słowach: „Na wszystkich tedy świeckich spoczywa zaszczytny obowiązek przyczyniania się do tego, aby Boży plan zbawienia coraz bardziej rozszerzał się na wszystkich ludzi wszystkich czasów i wszystkich miejsc na ziemi. Toteż wszędzie powinna dla nich stać otworem droga, aby w miarę sił swoich i stosownie do aktualnych potrzeb, i oni także uczestniczyli pilnie w zbawczym dziele Kościoła”³².

---

²⁸ Hbr 13, 17.

²⁹ Por. KK 32, 33; DB 16; DA 24, 25.

³⁰ Por. 1 Kor 12, 1—11.

³¹ Por. DA 10.

³² KK 33.